

Tarih Okulu
İlkbahar 2009
Sayı III, 175-181.

R.A.C. PARKER, **II. Dünya Savaşı**, Çeviren: Müfit Günay, Birinci Baskı, 332 sayfa, ISBN: 975- 298- 187- 9, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2005.

Nesrin ATICI*

Dünya tarihinin gördüğü en büyük yıkımların başında gelen II. Dünya Savaşı, milyonlarca insanın ölmesine, evsiz yurtsuz kalmasına, yer değiştirmesine neden olduğu gibi, sosyal, psikolojik yıkım ve değişimi de beraberinde getirdi. II. Dünya Savaşı öncesindeki dünya ile II. Dünya Savaşı sonrasındaki dünya birbirinden oldukça farklıdır. Ahlak tutumunda farklılaşmalar olduğu gibi, bununla bağlantılı olarak - biraz da savaş durumuna tepkiden dolayı- ilginç akımlar da ortaya çıkmış, ekonomik açıdan bakıldığında ise fakir kesim ile zengin kesim arasındaki dengeler değişmiş, üstelik aralarında ciddi uçurumlar oluşmuştu.

Stalin, Churchill, Roosvelt, Hitler, Mussolini gibi isimleri tarih sayfalarına kazıyan bu savaşı başlatan kişi Hitler olmakla birlikte, savaşa sebep olan etkenlere baktığımızda Almanya'nın karşısındaki devletlerin de pek masum olduğunu söyleyemeyiz. Bünyesinde tarihin en büyük tank savaşını, en büyük hava harekâtını, hatta tarihte ilk kez atılan atom bombasını da bulunduran bu savaşın siyasi, askeri başarı ve başarısızlıkları bir kenara bırakıldığında, yukarıda da belirttiğim gibi, çok büyük bir sosyal değişime neden olduğu açıkça görülür. Robert Alexander Clarke Parker tarafından kaleme alınıp Müfit Günay tarafından Türkçeye çevrilen orijinal ismiyle *The Second World War*, yani II. Dünya Savaşı olan eserde yazar, siyasi tarihe dokunmamaya özen göstererek olayların daha çok sosyal, ekonomik yanlarını ele almış. Zaten eserin giriş kısmında da durumu dile getiren yazar herkesin bildiği önemli çarpışmalara yer vermediğini, onun yerine daha çok savaşın

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi. E-posta: n.atici@windowslive.com.

gidişatını değiştiren olayları dikkate aldığını ve konuları genel olarak özet geçtiğini belirtmiş.

Savaşın bilmediğimiz pek çok yönüne ışık tutması açısından oldukça aydınlatıcı olan eser, genel olarak dili ve akışı itibariyle de iyi olmakla beraber zaman zaman - ama sıklıkla - verdiği rakamlarla akışın yavaşlamasına neden olmuş. Bunu iki türlü değerlendirmek gerekir: birincisi, konular hakkında rakamlarla, yani verilerle konuşuyor olması eserin ciddiyeti ve bilimselliği açısından oldukça önemli iken, sürekli rakamlarla insanı boğuyor olması akışı yavaşlatıyor. Yazar, rakamlar dışında tarihlere de çok dikkat etmiş, anlattığı her konuda yazdıklarının karışmasından korkmuşçasına sürekli şekilde tam tarih kullanmıştır. Bazen tablolara da başvurarak okuyucunun karmaşa yaşamasını engellemeye çalışmış. Özellikle savaş malzemeleri üretiminde ve savaş öncesi ve sırasında ülkelerin ekonomik durumlarını anlatırken tablolar kullanmış, önce tabloyu verip sonra yorumunu yapmıştır. Yazar kamuoyu sonuçlarını da kullanarak, halkın savaş dönemi tutumuna ışık tutmuş, psikolojilerini de okuyucuya yansıtmıştır.

Kitabın belirli kısımlarında fotoğraf ve devletlerin halkını etkilemek için kullandığı afişlere yer vermiş, anlattıklarını bu tür görsel öğelerle süsleyerek, birkaç resimle de olsa savaşın gözümüzde canlanmasını sağlamıştır. İkinci kalite hamur kâğıda basılmış olan kitap, hamurun sarı kâğıt olmasından dolayı okurken gözün fazla yorulmasını engelliyor. Kitabın kapakları karton kapak olup ön kapak için yeşil, arka kapak için kırmızı renk kullanılmış. Ön kapakta fotoğraf olarak 1945 yılında çekilmiş bir fotoğraf kullanılmış olup bu fotoğrafta Brandenburkg Kapısı (Berlin) önünde yerde yatan ölü bir asker var. Yazarın böyle bir fotoğrafı kullanması, II. Dünya Savaşı'nın Almanların yenilmesi ile bittiğini gösterir niteliktedir, yani daha çok bir son gibidir bu fotoğraf.

Kitabın sonunda isim dizini kullanılmış. Kitapta geçen isimler için geçerli olan bu dizin, hiç olmamasındansa, olması bakımından yararlı olmakla beraber, sadece isimler için geçerli olmayıp da normal bir dizin şeklinde olsaydı araştırmacıya çok daha kolaylık sağlamış olurdu. Kitabın en çok eleştirilecek yanı ise yazarın ne bir dipnot ne de kaynak kullanmış olmasıdır. Evet, görmediğimiz pek çok yöne değinmiş, güzel bir özet geçmiş, pek çok tablo kullanmış, sayısal veriler vermiş, ancak sayısal verileri neye dayandığını ya da verdiği konuşma metinlerini hangi belgelere dayandığını gösterir en ufak delil yoktur. Bu da kitaba duyulan beğeniye şüpheli kılmaktadır. Çünkü ne kadar bilimsel olup olmadığını bilemiyoruz. Yazarın anlattığı her şeyin ya da yapıldığını söylediği

konuşmaların, var olduğunu iddia ettiği kamuoyu sonuçlarının gerçekten var olup olmadığını sorgulamaya başlıyoruz. Fakat kitabın tercüme edilmiş olması da acaba tercümeden kaynaklanan sıkıntılardan dolayı, kaynak ya da dipnotları tercümeyle aktarılmamış mı, sorusunu da düşündürüyor. Çünkü kitabın arka kapağındaki yorumda “belgelerin eşsiz rehberliğinde” yazmaktadır, oysa kitap da belge yoktur. Ama diğer taraftan düşünüldüğünde dipnotları aktarmak sıkıntılı olsa bile kaynak aktarılırken tercüme edilmesine gerek yoktu. Kaynak gerçekten yok muydu, yoksa vardı da tercüme sıkıntısından dolayı mı aktarılmadı, bilemiyoruz, ama kitabın tercümesi çok güzel yapılmış. Türkçe bir eser gibi olup, kitapta ne anlamsız cümleler ne de bozuk cümleler yer almamaktadır.

Yazar zaman zaman bazı olayları yüzeysel geçmiş ya da olaylara ilginç yorumlar getirmiş, bu da konuyla ilgili bazı belgeleri görmemiş gibi bir hava yaratmıştır. Hitlerin II. Dünya Savaşı'na giden tutumunu “*ne yaptığını bilmiyor, dengesiz, dış gidişata göre hareket ediyor*” diye tanımlarken ya da Mussolini'nin savaşa girmesini ise “*savaş çıkmıştı bir kere, tarafsız olmak erkeklige yakışmazdı*” tarzında yorumlarken, en azından Fahir Armaoğlu'nun *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* isimli kitabında belgelere dayandırarak verdiği bilgilerden biliyoruz ki, savaş fikri Hitler'in çok uzun zamandır kafasındaydı, bunun için Mussolini ile de savaştan çok daha evvel görüşmüş, aralarındaki ilk antlaşma 1936 yılında yapıp 1938 yılında Çelik Pakt'ta birlikte yer almışlar, ancak Mussolini'nin İtalya'daki iç karışıklıklardan dolayı 1940 yılına kadar Almanlar yanında savaşa giremeyeceğini dile getirip o vakte kadar Almanya'nın kendisini idare etmesini istemesinden dolayı Almanların Ruslarla anlaşmasını İtalya'nın da sorunlarını halleder halletmez Hitler'e söylediği gibi 1940 yılında savaşa dahil olduğunu görürüz ki, bu da “ne Mussolini'nin erkeklik yaptığı ne de Hitlerin ne yaptığını bilmediği” görüşünü yıkar gibidir.

Zaten kendisi de ilerleyen sayfalarda kendi söyledikleriyle çelişir. 1936 itibarıyla Almanya'nın hızla silahlanmaya başladığını, çünkü Hitler'in “yaşam alanı” için bunun gerekli olduğunu söyler ki, bu da en azından 3 yıl boyunca Hitler'in ne yaptığını bilmesi açısından gayet bilinçli hareket ettiğinin, yazar tarafından kabul edildiğini gösterir. Genelde sosyal konu ve verilere dayandığından verdiği bilgilerin ne denli doğru ya da yanlış olduğunu bilebilmek için konuyu sosyal boyutta ele alan pek çok kitap görmek gereklidir. Hâlbuki yukarıda da belirttiğim gibi kitapta kaynak ya da dipnot kullanılmış olsaydı, şüpheler kendiliğinden dağılmış olacak, kaynağı görüp görmediğini

irdelemektense yazarın olaylara farklı yorumlar katmasının nedenlerini tartışıyor olacaktık.

On sekiz bölümden oluşan kitapta yazar, Hitler'i zirveye çıkaran etkenlerden, atom bombasına kadar yaşanan pek çok olaya değinmiş ancak bu olayların nasıl olduğundan çok ne tür etkiler yarattığına ya da hangi etkilerle yapıldığına yer vermiştir. Bu durum zaman zaman sıkıntı yaratmış. Örneğin, *Moral* başlıklı kısımda moralin çok önemli olduğunu anlatan yazar, Normandiya Çıkarması'nı yapan 2. ordunun 1/5lik kaybının psikolojik olduğunu söyler. Ancak Normandiya Çıkarması'nın ne olduğunu ya da ne denli önemli olduğunu bilmeyen okuyucular 2. ordunun 1/5lik kaybının ne denli büyük olduğunu da anlayamayacaktır. Üstelik hangi etkenden dolayı psikolojik bir kayıp yaşanmıştır? Ya da *D- Günü* isimli başlıkta yazar o günün önemine değinir, o gün yaşananları kısaca anlatır ancak müttefiklerin neden bu güne D-Günü dediklerinden ya da D-Günü'nün açılımından bahsetmez. Kitap daha çok II. Dünya Savaşı hakkında iyi bilgi birikimi olan insanlara değişik bakış açıları kazandırmak için yazılmış gibidir, konu hakkında pek bilgisi olmayan bir insan için soru işaretleriyle dolu.

Almanya'nın Polonya, Norveç, Benelüks ülkeleri ve Fransa'yı işgali kısaca geçilmişken, İngiltere'nin, Fransa kısa sürede yenildikten sonra Almanya karşısında nasıl tek başına kaldığını, İngiltere'yi aktif bir savaşa sokmak için kamuoyunu ikna etmek adına Churchill'in verdiği mücadeleye ayrıntılı şekilde değinmiştir. Yazara göre Churchill'i etkili kılan üç özellik vardı bunların başında olayların zorluklarını en başında ifade ediyor olması geliyor, daha sonra ise önceden öngördüğü her şeyin çıkıyor olması, son olarak da insanları ikna eden ateşli konuşmaları ve hareketli kişiliğiydi. Bu üç önemli özelliği ile Churchill gerek sivil vatandaşın gerek siyasetçilerin desteğini kazanmış ve İngiltere'yi aktif şekilde savaşa sokmuştu. Daha sonra da Amerika'yı kendi yanlarında savaşa sokabilmek için uğraşmış, bir müddet sonra bu da mümkün olmuştu. Yazarın bu görüşü İngiliz tarihçilerden eleştiri almasına neden olmuştur. Çünkü yazarın, kitapta da anlattığı gibi, İngilizlere göre, İngiltere Almanlara tek başına karşı koymuş, bunda da ne Amerika'nın ne de başkasının yardımı olmamıştı, hatta Amerika'nın İngiltere yanında savaşa girmiş olmasının nedeni Amerika'nın, İngilizlerin tek başına Almanlara karşı ne denli başarılı savaştığını görmüş olmasından kaynaklanıyordu. Ama yazar bu görüşü desteklemeyerek Amerika'nın da hakkını vermek gerektiğini söyler ve onun bu savaş için ne denli önemli olduğuna değinir.

Birleşik Devletler'in savaşa girmesi ardından Japonları II. Dünya Savaşı'na girmeye iten etkenleri anlatan yazar, Japonların coğrafi konumlarından, sahip oldukları verimsiz ve yetersiz topraklardan dolayı nasıl zor bir durumda olduğunu, özellikle 1929 buhranından ne denli etkilendiklerini, ekonomik buhranın ülkeyi nasıl ordunun eline attığını ve yaşanan tüm talihsizliklerin neticesinde Japonya'nın kendini savaşır halde bulduğunu anlatır. Yazara göre Amerika, Japonya'nın savaşacağına ihtimal dahi vermiyordu. Bu yüzden Pearl Harbour baskınında iki kere şok olmuştu. Birincisi, böyle bir baskına uğramanın ve Pasifik'teki üssünün yarım saatte yok olmasından kaynaklanıyor. İkincisi ise, bu baskının Japonlardan gelmesinden kaynaklanıyordu. İleriki sayfalarda Hiroşima'ya atılan atom bombasını da anlatan yazar, kendi açık şekilde ifade etmese de okuyucuyu iki ülkeden hangisinin daha insafli olduğunu düşünür hale getirmek istercesine bombalama yapılmadan önceki haber verme ya da vermeme adına yapılan tartışmalara uzunca değinmiştir. İki safhayı gördükten sonra Japonların Amerikalılardan çok daha insafli olduğu izlenimi veriliyor. Çünkü öncelikle Japonlar sivil değil askeri bir bölgeye saldırı yapmışlar, ayrıca saldırıdan yarım saat evvel yani savaş uçakları Japon üslerinden havalanmadan evvel Amerika'ya durumu bildirmiş, her ne kadar yaşanan aksaklıklar dolayısıyla Amerika bunu geç görmüşse de, Japonlar sonuç itibarıyla haber vermiş ve üslerini boşaltırlar belki, diye düşünmüş (ya da düşünür ve haber verir görünmüş), Hiroşima'ya atılan atom bombası öncesindeki tartışmalara baktığımızda ise öncelikle bilim adamlarının bombanın kullanılmasına kesinlikle karşı olduğu, çünkü bombanın denenmediği, kullanılırsa çok büyük bir zarar vereceğini söylediklerini görürüz. Sonrasında ise, kullanılacaksa eğer, saldırıdan evvel Japonlara haber verilmesini dile getirirler. Ancak Amerikan hükümeti buna karşı çıkar. Çünkü bombayı tek bir uçak taşıyacaktır. Haber verildiği takdirde Japonlar uçağı vurur, diye korktuklarını ifade etmişler ve Japonlara haber vermeden Hiroşima'nın 2.000 feet üzerinde bombayı patlatmışlardı. Amerikan hükümetince bu geçerli bir neden olarak görülse de ya da bombanın nasıl bir etki yaratacağını bilmediklerini varsaysak bile Hiroşima'dan üç gün sonra Nagazaki'ye attıkları atom bombasının herhangi bir açıklaması yoktur. Tüm bu anlattıklarından sonra yazarın savaşı ne denli tarafsız anlatmaya çalıştığı da görülür. Çünkü yukarıda İngiliz savlarına karşı Amerika'nın hakkını verirken stratejik bombardıman konusunda ise Japonların Amerikalılardan çok daha insafli olduğunu göstermiştir.

Eserde soykırıma uğrayan Yahudilere de yer veren yazar, uğradıkları soykırımın içeriğinden çok Alman halkının ve Avrupa'nın duruma bakışını anlatmış. Yazar modern ulusların hiç birinin Hitler'in Yahudilere yaptığı katliamı yapmadığını, bazı modern tarihçilerin Nazi kamplarını Sovyet kamplarıyla karşılaştırırsa da Rusların, Hitler gibi soykırım düşünmediğini yazar. Evet, Rus kamplarında da birçok insan ölmüştü ama bu kasıtlı öldürme olmaktan ziyade, Rusların beceriksizliğinden kaynaklanıyordu. Hitler'e döndüğümüzde ise daha Kavgam'da, II. Dünya Savaşı'ndan çok önce Yahudilere olan kini görülmekteydi. Hitler'e oy veren halk Hitler'in soykırım yapacağına inanmamış, buna ihtimal bile vermemişti. Hitler'in söylemini daha çok abartılı söylemler olarak nitelendiriyordu. Ancak Alman halkı da Yahudilerin zengin, kendilerinin ise fakir olmasından hoşlanmıyordu. Fakat bu durum soykırımı istedikleri anlamına gelmiyordu. İşin en ilginç yanı ise Alman işgalinin genişlemesi ve Yahudi avının başlamasıyla sadece Almanlar değil, Alman olmayan pek çok millet de bu ava katılmış durumdaydı. Yahudi kampları hakkında söylentiler çıkmaya başladığı vakit batı ülkeleri söylenenlere inanmamış, insanları yakmak, gaz odalarına atmak, bunlar gerçek olamayacak kadar korkunçtu, Hitler de söylenenleri yalanlayarak o insanları çalışma kamplarına yolladığını dile getiriyordu.

Kitabın en son bölümünde savaşın getirdiği kayıpları anlatan yazar, yalnızca kayıplara değil değişen hayatlara, içine düşülen bunalımlara da yer vermiştir.

Yazarın ifadelerine göre, savaş pek çok insana yıkım getirmekle beraber pek çok insanı da evinden yurdundan etti, savaşın oturdukları yere sıçramasından dolayı kimileri ailece yer değiştirirken, kimi de askere gidip esir düşerek yer değiştirmek zorunda kalmıştı. Bazıları da Yahudilere yapıldığı gibi parçalara ayrılıp ölüme yollandı. Sadece Sovyetlerde ölen insan sayısı 20 milyondur. Bunların 8-9 milyonu askerdir. Almanya'ya sınır dışı edilenler ya da Sovyetlere doğuya yollananlar arasında açlıktan, korunmasızlıktan ölenler vardı. Bunlar da hesaba katıldığında, yazarın da ifade ettiği gibi ölü sayısı daha da artıyordu.

Alman kamplarında insanlar hemen öldürülüyor, açlıktan ölecek seviyeye getiriliyordu. Eğer açlıktan ölmezlerse, o vakit fırınlarda yakılıyorlardı. Almanların kaybettiği kendi vatandaşlarının sayısı ise 4 milyon ila 7 milyon arasındaydı. Yugoslavya 1,5 milyon, Yunanistan 80 bin kişi (ancak kıtlıktan 140 bin kişi ölmüş), Macaristan, Çekoslovakya 200 - 300 bin, Norveç

II. Dünya Savaşı / R. A. C. Parker

10 bin, Danimarka çok daha az, Finlandiya 80 bin, Fransa 550 – 600 bin, Belçika 60 bin civarı, İtalya 400 bin civarı, Japonya 1,5 – 3 milyon arası, İngiltere 350-400 bin, ABD 305 bin, Kanada 35 bin, Avustralya 19 bin, Yeni Zelanda 11 bin, Güney Afrika 8 bin, İngiliz sömürgeleri 20 bin, Hindistan 32 bin civarı sivil ve asker kaybetti.

Sivil ölümlerinin en büyük kısmı, direniş hareketlerinin en güçlü olduğu yerlerde oldu. Özellikle Rusya, Polonya ve Yugoslavya’da, yazarın tespitine göre tüm savaş boyunca 50 – 60 milyon insan ölmüş, aynı sayıda insan geçici olarak evlerinden koparılmıştı. Evlerinden uzaklara gitmek zorunda kalan insanlar, bunun acısını ya da zevkini yaşamıştı, ancak sonuç itibarıyla savaştan sağ dönenler ciddi şekilde ruhsal sorun yaşıyordu. Japon askerleri uzun süre evlerine dönememişti. 1940’larda ABD’de de İngiltere’de de boşanma oranları artmıştı. Amerika’da normalin 2 kat üzerine çıkmış, İngiltere’de ise 5 katına çıkmıştı. Amerika’da yasadışı doğumlar %50 artarken, İngiltere’de 3 katına çıktı. 60 binden fazla geri hizmetteki Amerikan askeri, İngiliz kadınlarla evlenmişti. Savaş aile hayatını da toplumsal hayattaki dengeleri de bozmuştu. Siyasi olarak da Avrupalıların Asya ve Avrupa’daki hükmünü bozmuş, ancak bu savaş, sonrasında Avrupa’ya istikrar getirirken, Afrika ve Asya’ya ise istikrarsızlık getirmişti.

Kitap, toplumların sosyal yönlerine değinmesi, genel olarak da yorum olması açısından farklı bakış açıları kazandırmak adına oldukça yararlı olmakla beraber, kitabı okumadan evvel II. Dünya Savaşı’nı siyasi açıdan ele alan ve bilimselliği tartışılmayan akademik bir eserden okumak, Parker’ın kitabını okurken soru işaretleriyle karşılaşmamak adına yararlı olacaktır.